

Salgının tanımlanmasından 12 aydan fazla bir süre geçmesine rağmen, COVID-19 pandemisi henüz sona ermedi. Ancak, 2020 yılı, insanlık için birçok dersi de bedeli ağır olmakla birlikte, içinde barındırıyor. Doğa, insanın kökeni ve yaşam kaynağı olmasına karşın, insan, tarihi boyunca hemen her zaman doğanın sınırlarını zorlamış, zaman zaman da bu sınırlara çarpmıştır. Bilindiği gibi, bu durum, insanın doğayla ilişkisinden kaynaklanmaktadır. İnsan karşılaştığı bu sınırı bir zamanlar edinmiş olduğu deneyimlerine dayanarak geçmeye çabalarken, zaman içinde deneyimlerine ek ve temel olarak da bilimsel bilgiye dayalı olarak bu sınırı aşabilmektedir. Söz konusu sınırla karşı karşıya geliş ve onu aşma çabası özünde insanın-toplumun özgürlüğünü, özgürlük alanını genişletme anlamı taşımaktadır. Maalesef, "insan eliyle" ulaşılan Yaşamın Krizi'nin bir sonucu olarak COVID-19 pandemisi ve onunla birlikte yaşananlar, insanın, doğanın içinde ve karşısında yeniden bir sınıra ulaştığını da ortaya koyuyor. Pandemi, aynı zamanda, insanlığın doğanın sınırının varlığını topluca algılamasına vesile olurken, özgürlüğünü genişletebilmesi için olanak sağladığını da görebiliyoruz.

Ocak-Nisan 2020 döneminde, SARS-CoV-2'nin oldukça kısa bir sürede, tek tek ülkelere ulaşmasıyla birlikte, sınıf, kimlik vb. farklılık gözetmeksizin, insanların dünya algısı, yaşam bilinci ve inanç dünyası sarsıldı, değişmeye başladı. Yıllardır, "toplum" algısının yerini, "bireyin -ve- onun biricikliğinin" alması ve bu "yeni" insanın üretilebilmesi için yoğun çaba harcanmasına karşın,

pandeminin başlangıcında insan, kendisini insanlığın bir üyesi olarak algılamaya, düşünmeye başladı. Bu süreç devam ederse, bir yandan insanın kendine dair bilinci gelişecek, öte yandan insanı özünden uzaklaştıran dinci, ulusçu, milliyetçi vb. anlayışlara aidiyetlerin nitelik ve nicelik olarak zayıflaması görünür olabilecektir. İnsanı ve doğayı merkeze koyan, evrensel değerleri öncelleyen ve geliştirme çabası içindeki düşünce ve görüşler yaygınlaşacak. Aşkın öznenin kabulü ve ona atfedilen/tanınan "inisiyatif" zayıflayacak. (Hele ki etkenin Türkiye'ye girişinde öncelikli yolun Suudi Arabistan'dan umreden dönenlerle olduğu genetik çalışmalarla da ortaya konduktan ve ilk etapta hastalananların da bu kişiler ve yakın temaslılarının olduğu görüldükten sonra.) Yaşamın öznesinin insan ve insanlık olabilmesinin hayata geçebilmesinin önündeki engeller zayıflayacak.

Pandemiyle birlikte, hem ülkemizde hem de dünya genelinde, Ocak-Nisan 2020 döneminde, alınmaya çalışılan önlemlerin ve etkenle mücadele için atılan adımların, sağlık sisteminin uygun olmaması dışında, neredeyse tümünün nedenselliğe dayalı olduğunu görüyoruz. Ülkemizde son yirmi, yirmibeş yılda yaşanan deprem, sel vb. olağandışı doğa olaylarında kaderci bir yaklaşımla, nedensellik ya da yaşanan felaketin büyüklüğü insanın aşkın özneye ilişkisi üzerinden açıklanır ve toplum genelinde neredeyse başka bir ilişkilendirmeye yer verilmezdi. Oysa, bu pandemide görebildiğimiz kadarıyla, hiçbir inanç grubu üyesi hastalıktan ve ölümden korunmayı aşkın özneye devredermedi, etmedi. Aksine, yaşananların doğada nedenselliğe dayalı

olarak ortaya çıktığı yaygın bir biçimde kabul edilerek hem sağlık hizmetlerinden yararlanılması hem de alınması gereken kişisel ve kamusal önlemlerde bilimsel bilginin gerektirdikleri hayata geçirildi ve talep edildi. Genel olarak kendine zarar verecek olayların ortaya çıkmasının engellenmesi, engellenemeyecek olanların zararının en aza indirilmesi vb. önlemler için tutum alındı. İnsan, özne olduğunun farkındalığını yaşadı.

Ocak-Nisan 2020 döneminde, sokağa çıkma yasakları, sosyal ilişkileri neredeyse yok etme boyutuyla kısıtlarken, teknolojiye sahip olanların ulaşabildiği, sanal dünya aracılığıyla buna karşı bir başkaldırı gerçekleştirilebildi. Sosyal ilişkilere yönelik kısıtlılık sanal ilişkilerle aşılmaya, kısıtlılık özgürlüğe dönüştürülmeye çalışıldı. Sanal dünya var olduğundan bu yana, bir yandan zaman, mekân ve coğrafi sınırlılıkları aşmanın aracıydı. Öte yandan, toplumsal, sosyal ilişkileri sanal sosyal ilişkilere dönüştürme riskiyle toplumsal çürüme ve yabancılaşmanın da aracı olabiliyordu. Teknoloji, pandemi yasakları dönemindeyse tabii ki sahip olabilenler için, yasakların aşılabilmesinin aracı oldu. Zaman zaman özgürleştirici dâhi olabildi. Pandemi koşullarının doğasından gelen kısıtlılık ve bunu fırsata dönüştürenlerin yarattığı yasaklar, bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklar kapsamında iletişimi sürdürerek sınırlı bir biçimde de olsa aşılabildi. Bunun yanı sıra, söz konusu olanaktan yararlananlar birkaç defadan sonra bu iletişim biçiminin, insanın yüz-yüze olan ilişkisinin yerini tutmadığını yaşayarak anladı. Bu dönemde insanlar, bir yandan da teknolojinin neredeyse sonsuz olanaklarının,

insanlar arasında en basit yüz-yüze (face to face, facie ad faciem) ilişkinin sunduğu duygusal ve düşünsel zenginliği sunmaktan ne kadar uzak olduğunu deneyimledi, öğrendi. İletişimin kökeni, temelinde yatan anımsanınca, teknolojinin ve onun üzerinden geliştirilen iletişim biçimlerinin anlamı, başka bir ifadeyle insanlık için riski de pek çok boyutuyla birlikte, zihinlerde yeniden canlandı. Genç kuşaklar tarafından farkına varıldı.

Ocak-Nisan 2020 döneminden farklı olarak, Mayıs 2020 ve sonrasında salgın sınıfsal bir karakter kazandı. COVID-19 neredeyse, yaşayabilmek için çalışmak zorunda olanların -emekçiler, yoksullar, işsizler, esnaf, çiftçi, köylü, etnik azınlıklar, göçmenler vb.- hastalığı oldu. Onlar hem daha sıklıkla hastalandılar hem de sağlık hizmetlerine ulaşamadılar, daha çok öldüler. Bununla birlikte, ölüm, COVID-19'un tek olumsuz sonucu değil. Hastalıktan sonra hayatta kalan insanlarda uzun vadeli komplikasyonların olup olmayacağı ve ne(ler) olduğu henüz bilinmiyor. Eğer, uzun vadeli komplikasyonlar gerçekleşecek olursa, biliyoruz ki bu sorunlar da yine sınıfsal bir karakter gösterecek.

COVID-19 hastalığına yakalanan hayatta kalan bu çalışanların yoksullukları ve yoksunlukları daha da derinleşti. Dünya genelinde yaşananlar, hastalıktan korunmayı önceleterek salgını kontrol altına almak ve hayatları kurtarmak için planlanmış bir strateji oluşturmak yerine, önceliği kapitalizmin geleceğini güvence altına almaya odaklanan bir "kaotik sistemi" tanımlıyor. Salgın döneminde de salgınla ilgili kazançlı sözleşmeler sermaye gruplarına, özel şirketlere opak süreçlerle verilirken, hastalıkla mücadelede topluma etkili bir biçimde yansiyacak faaliyet-

lere-çalışmalara yeterince kaynak ayrılmadı.

31 Aralık 2020 itibariyle, dünyada doğrulanmış COVID-19 hastası 83 milyon 868 bin 594 kişiye, bu hastalar arasından ölenlerin sayısı da 1 milyon 826 bin 193'e ulaştı. Dünyada 1 milyon kişiden 10 bin 760'ı COVID-19 hastalığına yakalanmış durumda. Buna rağmen, dünya genelinde yaşanmakta olan bir salgınla neredeyse her ülke, kendi kendine ve kendisi için başa çıkmaya çalışıyor. Her bir ülke kendi olanak ve zenginliği ölçüsünde bu mücadeleyi yürütüyor. Diğer yandan, pandeminin yaşattığı felâketi görmezden gelen maske ve aşı şirketleri daha çok kazanabilmek için rekabetlerini kıyasıya sürdürüyor. Rekabet, aşı geliştirmede bilgi paylaşmaya da birlikte çalışmaya da engel oluyor. Böyle bir felakette bile, patronların-şirketlerin insanlara yararlı olmak hedefi taşımadıkları tüm çıplaklığıyla görünür oldu. Sağlık Bakanlığı'nın bildirimine göre, 2020 yılı sonu itibariyle doğrulanmış hasta sayısı 2 milyon 208 bin 652 kişi. Başka bir ifadeyle, resmi rakamlara göre, Türkiye'de, 2020 yılında 1 milyon kişiden 26 bin 43'ü COVID-19 hastalığına yakalandı. Bu kişilerden ölenlerin sayısı da 20 bin 881 oldu. Ölenlerin 320 kişisi de sağlık emekçisi. Kendilerini saygıyla anıyoruz. Salgının başından beri doğru ve yeterli bir şekilde uygulanmayan tüm halk sağlığı müdahalelerine gereksinim var: surveyans, test ve izleme, evde bakım, fiziksel mesafe, karantina ve izolasyon ile sağlık emekçilerinin ve savunmasız grupların korunmasının önceliği.

Mayıs 2017'den itibaren, Hakem Kurulu'muzda birlikte çalıştığımız, sevgili arkadaşımız Feride Aksu Tanık bu görevinden ayrıldı. Katkıları için teşekkür ediyoruz.

Geride bıraktığımız yıl, birinci basamak sağlık hizmetlerinin, topluma sağlık hizmeti sunumunda, örgütlenme modelinden sağlık emek gücüne, hizmetin sunulduğu birime-mekâna değin ne kadar önemli hatta öncelikli olduğunu bizzat yaşayarak görmüş olduk. Söz konusu durum COVID-19 pandemisinin özellikle başlangıç zamanlarında, dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde yaşanan, telâfisi mümkün olmayan kayıplarla ve hemen herkesin anlayabileceği biçimde ortaya çıktı. Dergimizin birinci basamak sağlık hizmetlerini tarihsel ve toplumsal bağlamı ile ele alan hazırlığı da böyle bir zamana denk geldi.

"Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun"un yayımlanmasının 60. yılı olan 2021'in ilk sayısında sizlere sunduğumuz "Alma-Ata'dan Astana'ya Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri" dosyamızın hazırlığına 2018 yılının son aylarında Kayıhan Pala arkadaşımız ile birlikte başlamıştık, emeği ve çalışma arkadaşlığı için teşekkür ediyoruz. Alma-Ata Bildirgesi'nin 40. yılı nedeniyle gündeme gelen konunun önemi pandemiyle birlikte, yakıcı biçimde bir defa daha kendini hissettirdi. Birinci basamak sağlık hizmetleri, örgütlenmesinden emek gücüne, hizmet sunumuna kadar birçok başlıkta dünyada ve ülkemizde yeniden tartışılmaya başlandı ve tartışmalar devam ediyor. Yapılması gereken, ülkemizdeki aile hekimliği modelinin de hızlıca gözden geçirilerek, bölge ve nüfus tabanlı örgütlenme biçimi başta olmak üzere, ekip çalışmasına dayanan ve bütünüyle kamusal bir model olacak şekilde Sağlık Bakanlığı bünyesinde yeniden düzenlenmesidir. Sağlık ve umut diliyoruz...